

13.Офіційний сайт Міністерства з питань житлово-комунального господарства України. – Режим доступу: <http://www.minjkg.gov.ua>.

Отримано 11.04.2008

УДК 658.15

Г.М.КОТЕНОК

Харківський державний технічний університет будівництва та архітектури

ВИЯВЛЕННЯ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ МЕТОДІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядаються сучасні методи оцінки фінансового стану підприємства. На підставі аналізу методів виявлено основні переваги та недоліки методів оцінки фінансового стану підприємства.

Конкурентні умови діяльності підприємств у ринковому середовищі, взаємовідносини підприємств з державою, кредиторами, інвесторами спонукають виникненню різноманітних форм економічних та фінансових ситуацій, які досить сильно впливають на фінансовий стан підприємств.

Ринкова економіка визначає конкретні вимоги до системи керування підприємством. Необхідним стає більш швидке реагування підприємств на зміну господарської ситуації з метою підтримки стійкого фінансового стану підприємства. Досягнення стійкого фінансово-економічного стану вимагає глибокого, науково обґрунтованого аналізу фінансових і господарських відносин.

Питанням оцінки фінансового стану підприємства присвячено безліч праць авторів різних країн. При цьому використовують різні підходи та методології оцінки фінансового стану підприємства. Накопичений досвід потребує огляду, систематизації методів оцінки фінансового стану, виявлення переваг та недоліків під час їх практичного використання.

В Росії останні дослідження з цих питань висвітлено у працях В.В.Ковальова, А.Д.Шеремета, Р.С.Сайфуліна, Є.В.Негашева, О.С.Стоянової [6, 13, 15] та ін. Що стосується України, то це праці А.М.Поддєрьогіна, В.В.Краснової, Б.О.Жнякіна, О.П.Крайника, М.Я.Коробова, І.А.Бланка [4, 7-9, 12]. Також слід відмітити таких науковців, що приділили значну увагу дослідженню фінансового стану підприємства, як А.О.Азарову, О.В.Рузакову, М.Д.Білик, Т.Г.Бень, С.Б.Довбню, В.О.Захарченко, С.І.Счасну, В.Г.Савицьку, А.М.Турило, О.Л.Хотомлянського, П.А.Знахуренка [1-3, 5, 10, 11, 14] та ін.

При всій значимості проведених наукових досліджень окремі питання щодо використання методів оцінки фінансового стану підприємства вивчені недостатньо і потребують подальшого розвитку.

Мета нашого дослідження – на основі аналізу літературних джерел виявити переваги та недоліки методів оцінки фінансового стану підприємства. Очевидно, що знаючи про той чи інший метод, можна більш точно виконати діагностику фінансового стану підприємства.

Фінансовий стан – це важлива характеристика економічної діяльності підприємства у зовнішньому середовищі. Відомо, що оцінку фінансового стану підприємств здійснюють за низкою методик, розроблених міністерствами (відомствами), НБУ та комерційними банками. Першооснову таких методичних підходів до оцінки фінансового стану підприємства закладено у 1998 р. Агентством з питань запобігання банкрутству підприємств та Державною податковою адміністрацією України.

Проаналізувавши літературні джерела вітчизняних та закордонних авторів, можна визначити п'ять методів оцінки фінансового стану підприємства: коефіцієнтний, комплексний, інтегральний, безбитковий та рівноважний.

Найбільш розповсюджуваним методом є коефіцієнтний. Він базується на розрахунку системи коефіцієнтів, що відображають різні аспекти діяльності підприємства і враховують чинники внутрішнього і зовнішнього впливу на фінансовий стан підприємства. Коефіцієнтний метод має безліч модифікацій, які з урахуванням світового досвіду і з позицій обліку аспектів діяльності підприємств можна систематизувати наступним чином (рис.1).

Під час оцінки фінансового стану підприємства коефіцієнтним методом використовують або всю сукупну діяльність підприємства, або їхню певну групу, розширюючи при цьому склад коефіцієнтів (від 3 до 10). Через це зростає трудомісткість такого методу, досить складним стає процес формування результатів оцінки фінансового стану підприємства. Істотним недоліком цього методу є відсутність нормативних значень більшості коефіцієнтів, що використовуються. Також є недоліком те, що зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином, оскільки і чисельник, і знаменник будь-якого коефіцієнта змінюються у часі.

При комплексній оцінці фінансового стану підприємства найзагальніші показники його діяльності аналізуються у динаміці і групуються за двома напрямками. До загальних показників комплексної оцінки фінансового стану підприємства належать показники дохідності (абсолютна величина прибутку чи доходу) і рентабельності (відсоткове відношення прибутку від реалізації продукції до її собівартості або товарообігу) (рис.2).

СКЛАД ЕЛЕМЕНТІВ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА	
Платоспроможність – здатність підприємства своєчасно та повністю виконувати свої зобов'язання за всіма операціями грошового характеру на певний час	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт власності • Коефіцієнт платоспроможності • Коефіцієнт фінансової залежності
Майновий стан – величина і стан майна підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Сума господарських коштів підприємства • Частка активної частини основних коштів • Коефіцієнт зношення, вибуття, відновлення основних фондів
Ліквідність – здатність підприємства продавати активи з метою отримання коштів задля сплати своїх боргів	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт загальної ліквідності • Коефіцієнт термінової ліквідності • Коефіцієнт абсолютної ліквідності
Прибутковість – показник, що показує наскільки ефективно використовувались ресурси, які забезпечують отримання конкретного доходу	<ul style="list-style-type: none"> • Прибутковість активів* • Прибутковість власного капіталу* • Коефіцієнт валової маржі • Прибутковість інвестицій
Рентабельність – показник, що показує, наскільки прибуткова діяльність підприємства	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт рентабельності активів** • Коефіцієнт рентабельності реалізації • Рентабельність власного капіталу**
Ділова активність – здатність підприємства ефективно використовувати свої ресурси	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт оборотності активів • Коефіцієнт оборотності дебіторської, кредиторської заборгованості • Коефіцієнт оборотності матеріально-виробничих запасів
Фінансова стійкість – фінансові можливості підприємства щодо підтримання платоспроможності підприємства у перспективі на необхідному рівні	<ul style="list-style-type: none"> • Коефіцієнт автономії (незалежності) • Коефіцієнт довгострокового запозичення коштів • Коефіцієнт концентрації позикового капіталу
Ринкова активність – думка про підприємства на ринку та ринкове сприйняття ступеня його ризику	<ul style="list-style-type: none"> • Прибуток на одну акцію • Співвідношення ціни і прибутку на одну акцію • Співвідношення ринкової і балансової вартості однієї акції

* у знаменнику – всі активи, власний капітал відповідно;

** у знаменнику – середньорічна вартість активів власного капіталу відповідно.

Рис.1 – Склад і зміст елементів коефіцієнтного методу оцінки фінансового стану підприємства

Рис.2 – Показники комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Комплексний метод дає змогу виявити саме ті напрямки в діяльності підприємства, в яких виникають проблеми, а також дає змогу досліджувати причини, що їх зумовили. Однак виникає велика складність зробити обґрунтовані висновки щодо фінансового стану підприємства в цілому. Комплексний метод є також дуже трудомістким. Недоліками цього методу є відсутність нормативних значень більшості коефіцієнтів, що використовуються і те, що зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином (як і під час оцінки фінансового стану підприємства коефіцієнтним методом). Ці недоліки обмежують використання даного методу оцінки на практиці, особливо під час оперативної оцінки фінансового стану підприємства.

Що стосується інтегрального методу оцінки фінансового стану підприємства, то він застосовується тоді, коли фінансовий стан необ-

хідно виміряти якимось одним сукупним (інтегральним) показником. Під час інтегральної оцінки розраховується інтегральний показник на базі узагальнюючих показників за рівнем платоспроможності, фінансової незалежності, якості активів підприємства. Розрахунок узагальнюючих показників при цьому проводиться за єдиною методикою з використанням характеристик, що представлено на рис.3.

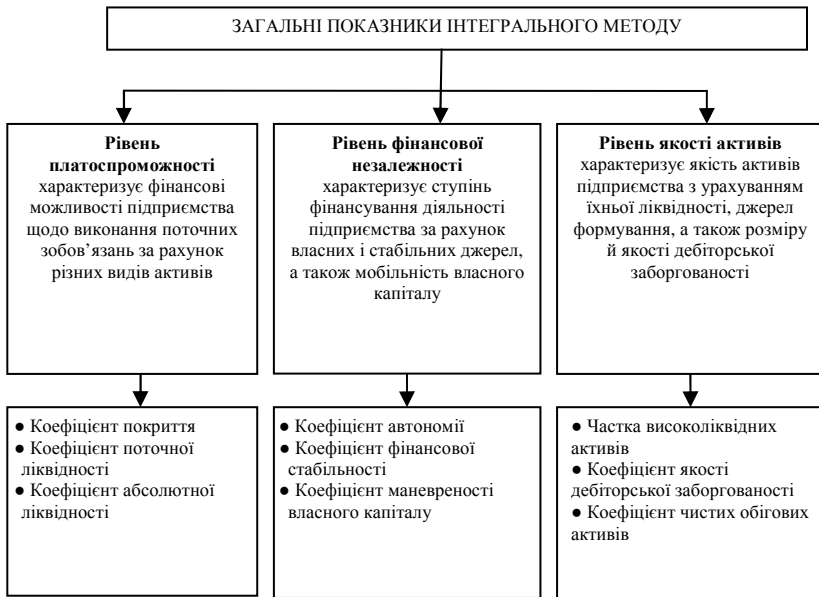

Рис.3 – Загальні показники інтегральному методу оцінки фінансового стану підприємства

До переваг інтегрального методу оцінки фінансового стану підприємства можна віднести можливість доповнення будь-якої кількості аналітичних напрямків і коефіцієнтів оцінки в разі потреби в їхньому включенні до інтегрального показника. Але в цьому методі паралельно виникає так звана «неузгодженість» понять «платоспроможність» та «ліквідність». Також інтегральний метод базується на розрахунках коефіцієнтів, то він теж є трудомістким і йому притаманні всі недоліки коефіцієнтного методу оцінки фінансового стану підприємства.

Розглядаючи беззбитковий метод оцінки фінансового стану підприємства, можна зазначити, що він базується на ролі операційного важеля у формуванні результатів діяльності підприємства, на можли-

вості управління його витратами й результатами з метою досягнення необхідних показників беззбитковості виробництва. Критерієм оцінки фінансового стану підприємства в цьому випадку виступає запас фінансової міцності підприємства, тобто той вибіток від реалізації, що підприємство має після проходження порога рентабельності (в абсолютному і відсотковому значенні). Отже, чим вищий запас фінансової міцності у відсотках, тим стійкіший фінансовий стан підприємства.

Також беззбитковий метод оцінки фінансового стану підприємства дає можливість виміряти внесок кожного виду продукції, напрямку діяльності, структурного підрозділу підприємства у формуванні запасу фінансової міцності підприємства, а отже, надає можливість керувати ним, враховуючи результати аналізу за цими елементами.

Оскільки беззбитковий метод включає беззбитковість (базовий аспект діяльності підприємства) та витрати, тому цей метод необхідно розглядати як сучасний та зручний для практичного використання. Однак, він не узгоджується з такими сторонами оцінки діяльності підприємства як конкурентоспроможність, кредитоспроможність, ринкова і ділова активність, тобто потребує подальшого розвитку.

Рівноважний метод базується на понятті ліквідності та оцінці фінансового стану підприємства з позицій досягнення рівноваги між ліквідними потоками у сфері господарсько-інвестиційної і фінансової діяльності підприємства. Перша виступає як зона створення коштів, а друга як зона споживання коштів. Формовані й споживані в них ліквідні грошові потоки мають назву результату господарської діяльності і результату фінансової діяльності відповідно. Рівність між цими результатами (при однаковій їхній величині і протилежного знаку) створює ситуацію ідеальної фінансової рівноваги підприємства, коли сукупний результат господарської та фінансової діяльності дорівнює нулю. Таку ситуацію можна зобразити графічно, як показано на рис.4.

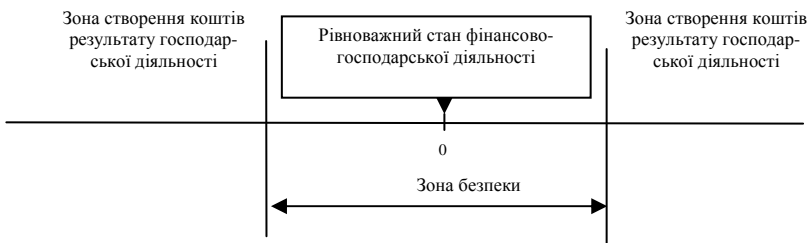

Рис. 4 – Оцінка фінансового стану підприємства рівноважним методом

Границі зони безпеки визначаються величиною результату господарської діяльності і результату фінансової діяльності, які вимірюються у відсотках до доданої вартості (як найважливішого показника, що впливає на ефективність функціонування підприємств) та істотно впливають на його фінансовий стан.

Методика передбачає розрахунок показника результату господарської діяльності. Цю методику представлено на рис.5.

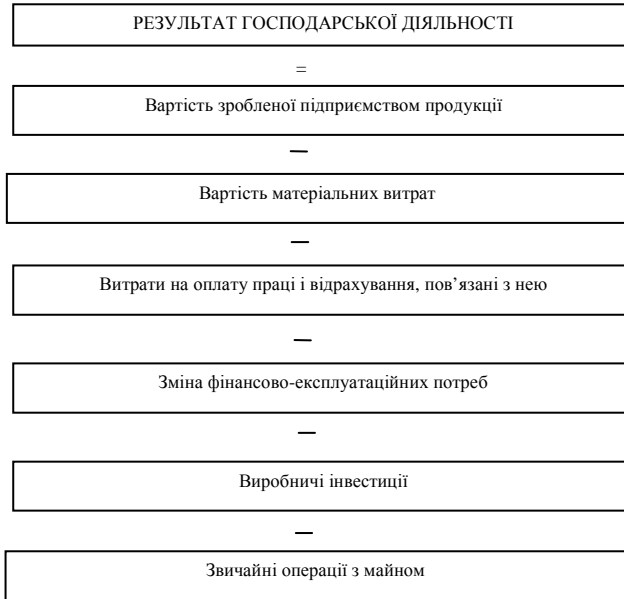

Рис.5 – Методика розрахунку результату господарської діяльності

Позитивне значення результату господарської діяльності визначає фінансовий стан підприємства і відкриває перед ним можливості впровадження нової техніки, інвестування коштів у нові види діяльності тощо, якщо воно при цьому узгоджується з величиною результату фінансової діяльності, який розраховується за методикою, яку наведено на рис.6.

Рівноважний метод оцінки фінансового стану підприємства апробований світовим досвідом. Його практична реалізація дала змогу встановити дев'ять типових ситуацій фінансового стану підприємства і розробити відповідні рекомендації загального характеру для досягнен-

ня фінансово-господарської рівноваги у разі відхилення підприємства від лінії рівноваги чи зони безпеки, що є дуже цінним під час використання даного методу оцінки.

Незважаючи на ряд переваг, рівноважний метод оцінки фінансового стану підприємства має недолік у тому, що він не має можливості врахувати стан підприємства в конкретному, діловому, кредитному і ринковому середовищі.

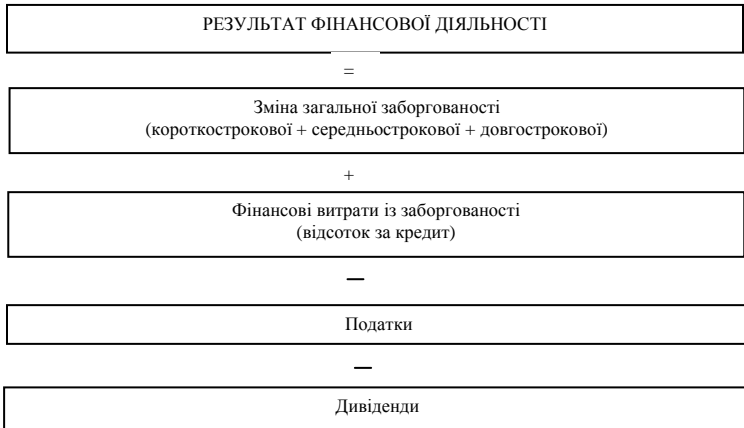

Рис.6 – Методика розрахунку результату фінансової діяльності

Таким чином, використання фінансових коефіцієнтів є зручним засобом узагальнення великого обсягу фінансових даних, а також є інструментом порівняльного аналізу підприємства. Коефіцієнти допомагають поставити правильні запитання, але рідко дають відповіді на них.

Коефіцієнти слід використовувати як засіб для постановки змістовних питань та складових елементів для формування повноцінного уявлення про фінансовий стан підприємства.

Метою даної статті було визначення переваг та недоліків методів оцінки фінансового стану підприємства. Проаналізувавши вище ці методи, переваги та недоліки методів оцінки можна звести у таблицю.

Встановивши переваги та недоліки методів оцінки фінансового стану підприємства, ми спостерігаємо необхідність їхнього удосконалення з позицій поєднання позитивних сторін кожного методу та зручності їхньої практичної реалізації для управління фінансовим станом у потрібному напрямку.

Переваги та недоліки методів оцінки фінансового стану підприємства

Метод	Переваги	Недоліки
Коефіцієнтний метод	<ul style="list-style-type: none"> ● розрахунок системи коефіцієнтів, що відображають різні аспекти діяльності підприємства; ● коефіцієнти враховують чинники внутрішнього та зовнішнього впливу на фінансовий стан підприємства; ● має безліч модифікацій; ● при цьому методі використовують або всю сукупну діяльність підприємства, або визначену групу. 	<ul style="list-style-type: none"> ● висока трудомісткість; ● складний процес формування висновків про фінансовий стан підприємства; ● відсутність нормативних даних більшості використовуваних коефіцієнтів; ● зміни величин коефіцієнтів у динаміці не можуть бути інтерпретовані належним чином.
Комплексний метод	<ul style="list-style-type: none"> ● виявляє проблемні напрямки в діяльності підприємства; ● досліджує причини, що зумовили появу проблемних напрямків; 	<ul style="list-style-type: none"> ● висока трудомісткість; ● дуже складно зробити обґрунтовані висновки про фінансовий стан підприємства в цілому; ● властиві усі недоліки коефіцієнтного методу, що обмежує його використання на практиці.
Інтегральний метод	<ul style="list-style-type: none"> ● використання цього методу під час необхідності виміру фінансового стану підприємства одним інтегральним показником; ● можливість доповнення будь-якої кількості аналітичних напрямків і коефіцієнтів оцінки фінансового стану підприємства в разі потреби і їхньому включенні в інтегральний показник. 	<ul style="list-style-type: none"> ● висока трудомісткість; ● властиві усі недоліки коефіцієнтного методу; ● притаманна неузгодженість понять «ліквідність» та «платоспроможність».
Беззбитковий метод	<ul style="list-style-type: none"> ● дає змогу виміряти внесок кожного виду продукції, напрямку діяльності, структурного підрозділу у формуванні запасу фінансової міцності підприємства; ● надає можливість керування підприємством; ● включає базовий аспект діяльності підприємства – беззбитковість; ● тісно пов'язаний з управлінням витратами. 	<ul style="list-style-type: none"> ● не узгоджується з такими сторонами оцінки діяльності підприємства як його конкурентоспроможність, кредитоспроможність, ринкова та ділова активність; ● потребує подальшого розвитку;
Рівноважний метод	<ul style="list-style-type: none"> ● зручність; ● простота; ● наочність та науковість; ● практична реалізація цього методу дала змогу встановити 9 типових ситуацій фінансового стану підприємства і розробити відповідні рекомендації загального характеру для досягнення фінансово-господарської рівноваги у разі відхилення підприємства від лінії рівноваги чи зони безпеки. 	<ul style="list-style-type: none"> ● не дає можливості врахувати стан підприємства в конкурентному, діловому, кредитному та ринковому середовищі.

1.Азарова А.О., Рузакова О.В. Підходи до формалізації механізму оцінювання фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2006. – №12. – С.121-129.

- 2.Білик М.Д. Сутність і оцінка фінансового стану підприємств // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С.117-128.
- 3.Бень Т.Г., Довбня С.Б. Інтегральна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2002. – №6. – С.53-60.
- 4.Бланк И.А. Финансовый менеджмент. – К.: Ника-Центр, 1999. – 528 с.
- 5.Захарченко В.О., Счасна С.І. Систематизація методів оцінки фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С.137-144.
- 6.Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: ФиС, 2006. – 560 с.
- 7.Коробов М.Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 378 с.
- 8.Крайник О.П., Клепикова З.В. Финансовый менеджмент. – Львів, 2004. – 620 с.
- 9.Краснова В.В., Жнякін Б.О. Финансовый менеджмент підприємства. – Донецьк: Альфа-прес, 2005. – 208 с.
- 10.Савицкая В.Г. Анализ хозяйственной деятельности предприятий. – Минск - Москва: ИП «Экоперспективы», 1998. – 447 с.
- 11.Турило А.М. Методологічні підходи до оцінки фінансової діяльності підприємства // Фінанси України. – 2007. – №3. – С.100-104.
- 12.Фінанси підприємств / За ред. А.М.Поддєрьогіна. – К.: КНЕУ, 2000. – 314 с.
- 13.Финансовый менеджмент: теория и практика. / Под ред. Е.С.Стойановой. – 5-е изд. – М.: Перспектива, 2002. – 355 с.
- 14.Хотомлянський О.Л., Знахуренко П.А. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства // Фінанси України. – 2007 р. – №1. – С.111-118.
- 15.Методика фінансового аналізу / Под ред. А.Д.Шеремета, Р.С.Сайфуліна, Е.В.Негашева. – 3-е изд. перераб. и доп. – М.: ИНФРА - М, 2001. – 207 с.

Отримано 07.05.2008

УДК 65.053

В.О.КОСТЮК, канд. екон. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

МАРЖИНАЛЬНЫЙ ПОДХОД К ФАКТОРНОМУ АНАЛИЗУ ЧИСТОЙ ПРИБЫЛИ СТРОИТЕЛЬНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ

Приводится методика расчета влияния важнейших факторов на динамику изменения чистой прибыли строительного предприятия.

С переходом Украины к созданию экономической системы рыночного типа всё большее значение приобретает анализ хозяйственной деятельности предприятий. В условиях конкуренции и стремлении предприятий к максимизации прибыли анализ их финансово-хозяйственной деятельности является неотъемлемой функцией управления. Этот аспект управления фирмой становится наиболее значимым в настоящее время, так как практика функционирования рынка показывает, что без глубокого и всестороннего анализа деятельности предприятия, оно не может эффективно хозяйствовать и достичь высоких результатов. Проведение такого анализа позволяет правильно и свое-